

Vznik in zaton nekega »državotvornega resorja«

ali šolski zapleti, spleti in prepleti
na področju šolstva in šolske zakonodaje

Zoltan Jan

Ob dvajsetletnici Republike Slovenije se vrstijo številne prireditve, na katerih so predstavljene različne analize in prikazi dogajanja v mladi državi. Morda ne bo odveč, če se ob tem ozremo tudi na nekatere pojave, ki so povezani z vzgojo in izobraževanjem. Polemike, ki so jih sprožili različni predsedniki Republike Slovenije s podelitvijo tega ali onega odlikovanja, med drugim namreč pričajo, kako zapleteno je presojanje prelomnih trenutkov v zgodovinskem dogajanju. Naj zato v jubilejnem letu vse daljši listi zaslužnih osebnosti in pomembnih mejnikov na poti k samostojni Republiki Sloveniji (RS) dodamo še eno področje, ki je toliko relevantnejše, ker gre za proces, ki je potekal vzporedno in hkrati kot drugi pojavi, ki so napovedovali, pospeševali, pričali ali opozarjali na razkroj nekega sistema in na nastajanje nove državne ureditve. Ne smemo pozabiti, da je poleg procesa četverici, majniške deklaracije, 57. številke Nove revije, uresničenih in preprečenih mitingov, pa igrice z orožjem in še marsičesa podobnega imel vidno vlogo tudi poraz poskusov, da bi uvedli tako imenovana skupna jedra, celodnevno osnovno šolo in usmerjeno izobraževanje, ki je bilo uzakonjeno 1980. leta, delno ukinjeno pa s sklepom Stokovnega sveta Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje. Tedaj, 26. januarja 1990, je bil povrnjen gimnazijski program v zasnovi srednjega šolstva, nastalo je odprto pismo Majde Poljanšek, ki so ga potem zaprli in nato napravili še za interni akt.

ŠOLSTVO KOT POLJE ZA MERJENJE POLITIČNE MOČI

Šolski sistem usmerjenega izobraževanja je doživel hudo krizo, ker ga je širša javnost dojemala kot vsiljen sistem, stroka kot nedomišljen in škodljiv eksperiment, v šolstvu pa so se začele vrstiti stavke in protesti. Gre pa za pomemben družbeni segment, ki ne vpliva le na intelektualni potencial nekega naroda, pač pa oblikuje tudi razmerja med družbenimi sloji in zajema dobršen del populacije, ne le šolarjev in šolnikov, ampak tudi njihove starše in marsikaj tudi dedke in celo prababice.

Kljub vsemu ne smemo pozabiti, da celo stavkovno gibanje na področju šolstva, ki je med drugim privedlo tudi do odcepitve od sindikalne centrale in ustanovitve samostojnega šolskega sindikata SVIZ (Sindikata vzgoje izobraževanja, znanosti in kulture Slovenije), ni imelo kakšnega posebno revolucionarnega namena, da bi zrušilo rdeči režim, niti ni hotelo nagajati novoizvoljenim organom nastajajoče države. Šlo je za imanentno stanovska, sindikal-

na in strokovna vprašanja, ki jih v okviru tedanje ureditve ni bilo mogoče rešiti. Plače šolnikov so bile tedaj tako mizerne, da je bila bolje plačana domala vsaka druga prodajalka, pa tudi upokojeni učitelji so imeli nekaj časa boljše pokojnine kot njihovi zaposleni kolegi. Boleče so bile tudi razlike med plačami samih šolnikov, saj je zaradi večje ali manjše samoupravne iznajdljivosti imel učitelj istega predmeta na sosednji šoli bistveno različno plačo, da ne govorimo o razmerjih med plačami različnimi poklicnimi profili na isti šoli (npr. med kuharji, administratorji, hišniki in profesorji). Žal se je takrat malokdo zavedal, da je z uvedbo usmerjenega izobraževanja šolstvo izgubilo kakšno tretjino sredstev, ker gospodarstvo domala ni več sofinanciralo poklicnega izobraževanja in so pri velikih podjetjih ukinili cele interne izobraževalne centre, povečal se je obseg pouka na šolah, ni bilo več participacije za izobraževanje vajencev in tehnikov, da ne bi izgubljali besed o poniklih štipendijah, vajeniških nagradah ipd. Šolski pro-

*Avtor prispevka je predstavnik interesov vzgoje in izobraževanja
v Državnem svetu Republike Slovenije, kjer je svetnik v vseh štirih njegovih sklicih.*

račun je reševala le inflacija in z njo povezani presežki zaradi nebrzdane rasti plač, od katerih se je v dobi samoupravljanja plačeval namenski prispevek za šolstvo. Tako se je dokaj jasno vedelo, kam gre davkoplačevalski denar, zato je bil šok ob ukinitvi samoupravnih interesnih skupnosti dokaj velik in je deloval kot hladna prha, čeprav smo prej vsi vpili, kako drage, preobilne in potratne so samoupravne interesne skupnosti.¹ Toda z nastankom demokracije smo dobili integralni proračun in strankarsko kupčkanje, kaj od tako sprejetega proračuna pa se tudi dejansko uresniči pa ni povsem zanesljivo.

Ob samoupravni razrahljanosti, ki je ni nadziral noben šolski organ, je usmerjeno izobraževanje učiteljem naložilo ogromno dodatnega in neplačanega dela. Postavilo jih je v podrejeni položaj, da so izgubili velik del avtoritete, čeprav se v njihovo delo ni vtikal noben zunanji organ, ker ga preprosto ni bilo. Nekdanji šolski inšpektorji, ki so včasih odločali o napredovanju (in plači) učiteljev, so bili svetovalci. Bile so sicer posamezne tožbe staršev pred sodišči združenega dela in intervencije samoupravnih organov, v bistvu pa so bili tista leta učitelji pri svojem delu samostojni, čeprav z omejenim ugledom. Njihovo avtonomijo so pogojevale zunanje okoliščine, v katerih so delovale šole. Plačilo šol po številu oddelkov, predimenzionirano število učnih mest in neracionalna šolska mreža, razdrobljen predmetnik, sistem neskončnega števila popravnih, dopolnilnih, diferencialnih, naknadnih, privatnih, razrednih ipd. izpitov ter neskončne možnosti za špekulacije so drastično znižale kvaliteto srednjega izobraževanja, ki praktično ni več poznalo selekcije.

Čeprav je v svojem dvoletnem mandatu konec osemdesetih let predsednik takratnega Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo dr. Ludvik Horvat skušal izboljšati kritične razmere, so se protesti in stavke nadaljevali tudi po letu 1991, ko so se tem problemom pridružili še drugi pritiski.

NEKAJ O ŠOLSTVU MED DEMOSOVO VLADO

Najprej se je z vso ostrino pojavljalo vprašanje verouka v javnem šolstvu, ki se mu je dokaj spretno

izogibala t. i. Demosova vlada (uradno še vedno Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije) in takratni šolski minister dr. Peter Vencelj (predsednik Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo). Vpeljal je nekaj najnujnejših reform in med drugim poskrbel, da je postala Teološka fakulteta enakopravna članica Univerze v Ljubljani, država pa jo je vključila v redno financiranje tako kot tudi vse verske šole in Waldorfsko šolo.

Jedro reformnih prizadevanj na področju šolstva je predstavljala centralizacija. Nehote se je potrdila stara zakonitost, da se reforme gibljejo med dvema poloma: kjer je šolski sistem decentraliziran, ga naslednja reforma centralizira, in obratno, kjer je decentraliziran, uvedejo centraliziran sistem. V tujini, npr. v Veliki Britaniji neprestano poudarjajo, da otroka v Manchestru ni mogoče ocenjevati in vzgajati po kopitu, ki ga napravijo v nekem londonskem uradu, kjer ne morejo upoštevati niti vseh različnih značilnosti in potreb samega mesta. Pri nas pa je šlo tudi za potrebo, da bi izvajalci spoštovali ukaze in predpise nove oblasti, ki je šele morala oblikovati vzvode transmisije. Šolam so bistveno zmanjšali finančno avtonomijo in si prizadevali, da bi celo sredstva za plače dobivali obračunane direktno s centra na ministrstvu.

Materialni položaj šolstva se je res nekoliko izboljšal, vendar je prizadevanja sproti izničevala visoka inflacija. Velja poudariti, da je več ključnih pristojnosti, povezanih s finančnimi izdatki, prenesel s svojega ministrstva na vlado (npr. določanje normativov in posledično o denarju, ki ga dobijo šole).

Tako so z nastankom demokratične države socialni partnerji marsikdaj težje uveljavili svoje zahteve kot v času samoupravnih interesnih skupnosti, ki so bile ukinjene še pred sprejemom nove ustave. Od celotnega skupščinskega sistema samoupravne interesne skupnosti za izobraževanje in samoupravne interesne skupnosti za otroško varstvo je ostal en sam posredno voljen predstavnik v državnem svetu, za katerega se je že ob konstituiranju izkazalo, kasneje pa potrjevalo, da ima vedno bolj nejasno vlogo v zakonodajnih postopkih. Bistvenega pomena je, da so se številna ključna vprašanja reševala s

1 Za mlajše generacije naj pojasnimo, da do devetdesetih let nismo imeli integralnega proračuna, pač pa so se za vsako dejavnost (npr. za osnovno šolstvo, za srednje šole, za otroško varstvo, za višje šole, za znanost itd.) zbirala sredstva neposredno od plač in drugih dohodkov (na plačilnih listah vsakega delavca je bilo napisano koliko denarja so mu odtrgali za šolstvo, socialo, znanost itd.). S temi sredstvi so razpolagale skupščine in njihovi organi, ki so bili sestavljeni iz predstavnikov uporabnikov in izvajalcev dejavnosti. Danes so vse dejavnosti razen zdravstva in pokojnin financirajo iz integralnega proračuna, s katerim upravljajo ministrstva.

podzakonskimi akti in pravilniki, ki jih je kreirala izvršna oblast.

ŠOLSTVO V ČASU VLAD LIBERALNE DEMOKRACIJE

Po padcu Demosove vlade so se stavke in boji za ugodnejšo kolektivno pogodbo nadaljevali, šolski resor pa je za daljše obdobje prevzel dr. Slavko Gaber, ki je do danes minister z najdaljšim stažem v kratki zgodovini Republike Slovenije. V njegovi ekipi so našli vplivna mesta člani skupine, ki je že v »demokracičnem samoupravnem socialističnem sistemu«² obdelovala šolsko polje in se je sistematično oglašala predvsem v reviji Mladina že dolgo pred spremembami družbenega sistema. Začeli in izvedli so obsežno reformo celotnega šolskega sistema na primarni, sekundarni in deloma terciarni ravni. Vključili so številne rešitve, ki so se že pred tem uveljavile v praksi. Veliko težav pa so povzročila določila, ki so nastala na teoretični ravni, čeprav naj bi reformo uvajali postopno in po verifikaciji na majhnih vzorcih. Izkazalo se je, kako težko je obvladati in spreminjati tako obsežen in raznolik sistem, kot je izobraževanje.

Preizkusni kamen je postala devetletka, s katero niso le podaljšali obvezno izobraževanje, pač pa temeljito predrugačili tudi šolski sistem. Nastala je množica šolskih zakonov in gozd predpisov, ki jih nihče ni obvladal, saj je treba izvesti cel upravni postopek, da se izreče tako pogost, preprost, a malo učinkovit vzgojni ukrep, kakršen je ukor. Posledica: komajda kdo je še izgubljal čas s tako zamudnimi opravili, ki jih je bilo bistveno lažje izničiti kot uveljaviti.

In ker vseh nemogočih predpisov najprej nihče ni jemal preveč resno, smo že v rani mladosti demokracije dobili tudi represiven šolski organ – šolsko inšpekcijo in odločilen vpliv državne šolske oblasti na imenovanje ravnateljev, ki jim je bila namenjena vloga »biciklistov«, oziroma poslušnih uradnikov, ki sklanjajo hrbet navzgor in pritiskajo na pedale pod seboj, ker so neprestano zaskrbljeni za svoj sedež. Udarina moč deset tisočev učiteljev je bila oslabiljena tudi s sistemom napredovanja, ki bistveno vpliva na plače učiteljev. Ti morajo biti pridni, če hočejo, da jim ravnatelj in kolegi omogočijo napredovanje v višje nazive (mentor, svetovalec, svetnik) in v plačne razrede.

V sedANJI demokraciji se je v izobraževalnem sistemu izjemno povečalo število neučnega kadra, saj je poleg šol nastala množica ustanov. Poleg Zavoda za šolstvo in vseh že obstoječih institucij smo na novo dobili sektorje, sekretariate, direktorate in še kar nekaj podobnih inštitucij na ministrstvu, mrežo centrov za obšolske dejavnosti, pa tudi šolsko inšpekcijo, izpitni center, Urad za razvoj šolstva, pa Urad za mladino, Šolo za ravnatelje, Andragoški center Slovenije, Center RS za poklicno izobraževanje, Center za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja, Center šolskih in obšolskih dejavnosti, Nacionalno informacijsko središče za poklicne kvalifikacije, Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije, Zavod za razvoj mobilnosti, Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Republike Slovenije itd. Vse te institucije imajo seveda nepregledno množico čudovitih programov, ki jih vodijo redno zaposleni državni uradniki. Ko so ukinili samoupravne interesne skupnosti je celoten skupščinski sistem domoval na Aškerčevi, kjer ni premogel niti ene celotne stavbe, poleg tega pa je imel še nekaj pisarn na Župančičevi ulici.³ Po ukinutvi samoupravnih interesnih skupnosti (SIS-ov) je med zaposlenimi za kratek čas zavladala panika, da bodo odpuščali. Kolikšni so danes prostori ministrstva in koliko je stolčkov in foteljev v vseh njegovih organih? Število vseh zaposlenih na področju šolstva je težko določljivo, ker se skriva pod različnimi postavkami zaposlenih na različnih področjih, ki jih ne odkrijemo v okviru ministrstva za šolstvo in šport in celo uradna statistika jih zajema po lastni logiki. Vsekakor sedaj učitelji, ki imajo domala vsi dokončano drugo stopnjo terciarnega izobraževanja, vestno in vneto hodijo na različne oblike izobraževanja, poleg redovalnih konferenc imajo še množico drugih pedagoških sestankov, izpolnjujejo ankete, na tone vprašalnikov in obrazcev, poleg priprav pišejo na stotine poročil, referatov, analiz itd. Globoko v podzavest je potisnjen spomin na čase, ko je učitelj učil štiri ure na dan in imel še kakšno naduro za priboljšek k plači, poleg tega pa je imel 14-dnevne zimske in dvomesečne letne počitnice, med katerimi je opravil le sprejemne, popravne in zaključne izpite.

Nasprotovanje šolskim reformam ni moglo povsem zakriti političnega predznaka kljub različnim stro-

² Igor Žitnik: *Dobili smo množico uradnikov, ki nimajo drugega dela, kot da študirajo, kako učitelj ne bi bil brez dela*. Pogovarjal se je Igor Žitnik. – Delavska enotnost 11. 5. 1995, št. 21/22, str. 9–10 (Ilustrirano).

kovnim utemeljitvam. Značilna je zaostritev ustavnega načela o ločenosti države in verskih skupnosti. Navzven se je kazalo kot preprečevanje, da bi se šolski prostori uporabljali za religiozne namene, npr. kot nekakšne molilnice ali pa za popoldanski pouk verouka ipd. Kot nekakšen poskus kompromisne pomiritve je nastal obvezni izbirni predmet o verstvih, vendar se je takoj pokazalo, kako globoki so prepadi v pogledih celo na ta predmet, ki ne seznaja učencev le z rimskokatoliško vero, pač pa o vseh religijah. Na teološki fakulteti je med drugim mogoče študirati tudi kot laik, vendar diplomirani teologi ne izpolnjujejo pogojev za poučevanje omenjenega izbirnega predmeta. Podobno zanimive so polemike o mestu vzgoje v reformirani šoli, pa o vrednotah, ki naj bi jih v državnih šolah vcepljali itd. Vsa ta stališča bi zahtevala obsežne komentarje, kar pa tokrat ni mogoče. Vseeno je

mogoče zagovarjati tezo, da je v teh letih prišlo do ostre polarizacije in odkritega spopada za nadvlado nad tem pomembnim družbenim segmentom. Med t. i. drugo Drnovškovo vlado se je zgodil tudi šolski tolar (1994), za katerega pa ni zaslužna ne vlada ne nobena politična stranka, pač pa poslanec Rudi Moge. Bil je dovolj pokončen in odločen, da je dosegel sprejem tega zakona, ki mu tedaj ni bilo mogoče javno nasprotovati, čeprav so na prvopodpisanega predlagatelja hudo pritiskali, a dosegli so le nekoliko zmanjšan finančni del programa. Značilno je, da so takoj potem šolski tolar izkoristili za obsežno vseslovensko propagando, saj so v vsako okolje, kjer je bila predvidena kakšna investicija prinesli in na javni slovesnosti izročili dogovore in pogodbe z lokalno skupnostjo. Ni slučajno, da je postala gradnja šol in investicije v izobraževanje srčika volilne propagande, ko je Li-

beralna demokracija Slovenije dobila največ glasov na volitvah in je izobraževanje vsaj deklarativno postalo *državotvorno* področje, edina primerjalna prednost Slovenije, edini vir našega razvoja itd. itd.

USODA ŠOLSKIH REFORM MED VLADO JANEZA JANŠE

Ti poskusi, da bi izobraževanju v hierarhiji kolektivnih vrednot vrnili nekdanje mesto, mogoče malo spominjajo na tisto znano krilatico iz preteklosti *»kultura in prosveta to naša bo osveta,«* vendar se tokrat ni nanašala na boj s tujci, pač pa je šlo za konfrontacijo različnih političnih stališč. Ni presenetljivo, da je bil šolski sistem v središču pozornosti tudi v politiki vlade Janeza Janše (2004–2008), ko je mesto ministrstva za šolstvo prevzel dr. Milan Zver. Uspelo mu je zbrati nekaj kvalificiranih sodelavcev, ki so skušali nadaljevati procese, oziroma odpraviti težave, ki jih je prinesla šolska praksa zaradi nedomišljene reforme celotnega sistema. Ekipa ministra Slavka Gabra je namreč ustvarila tako pretirano normiranost, da je bilo treba skorajda za vsako spremembo spreminjati veljavne zakone. In tako se je odprla možnost za neskončna soočanja in razkazovanje parlamentarnih bravur, ki so skušale dokazati, kako je pravkar vpeljeni šolski sistem najboljši med vsemi možnimi. Domala na dnevnem redu vsake seje državnega zbora je bil tudi kakšen šolski zakon oziroma sprememba ali dopolnitev tega ali onega. Žal v državnem zboru malokdaj pretehta moč argumentov, navadno namreč poslanci glasujejo le po pripadnosti: kar predlaga opozicija je zavrnjeno, kar predlaga vlada je sprejeto. Rezultati glasovanja so praviloma že vnaprej predvidljivi, takoj ko vidiš, koliko poslancev posameznih strank je prisotnih na seji.³ Parlamentarna razprava v Državnem zboru RS žal ne prepriča nobenega v tolikšni meri, da bi se spremenil vnaprej dogovorjeni izid glasovanja.

Poleg pragmatičnih potreb je imela vlada Janeza Janše tudi zahtevnejše ambicije, ki so segale od dobrikajočih reform, kakršna je oprostitev plačila prispevkov tistim staršem, ki imajo v vrtcu drugega otroka, ali pa uvedba »brezplačnih kosil« v srednjih šolah. Na drugi strani so nastali poskusi, ki so odpirali vrata privatnemu šolstvu, ki ga je v naši državi trenutno sposobna v večjem obsegu

izpeljati le Rimskokatoliška cerkev. To je seveda dvignilo vihar polemik in grožnje z referendumom, tako da je šolstvo spet postalo polje za merjenje politične moči. Treba je ugotoviti, da je Janševa vlada znala prisluhniti nasprotovanju šolskim reformam in je elegantno pustila, da je sporni zakon o šolski reformi propadel po odločilnem vetu državnega sveta. Če bi tolikšno modrost premogla tudi osma vlada, bi bila gotovo učinkovitejša in bi se verjetno izognila kakšnemu referendumu in morda tudi predčasnim volitvam ter dokaj verjetno dočakala konec mandata.

ALI JE IZOBRAŽEVANJE ŠE POLITIČNA DEVIZA?

Osma vlada Republike Slovenije je bila do šolskih izzivov kar najbolj ravnodušna, saj se je na tem področju le nekajkrat mlačno izpostavila, v glavnem pa le polikala kakšno gubo, mimo katere šolska praksa že ni več mogla zaradi prepodobne zakonodaje in gozda predpisov. Tako je nastal novi zakon o osnovni šoli, ki nekoliko zamejuje permisivno vzgojo, a ključne novosti naj bi veljale šele v šolskem letu 2013/2014, tako da bo zelo verjetno doživel »spremembe in dopolnitve« še preden bo uveljavljen. Njen najvidnejši uspeh je sredi leta 2011 sprejeti Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki je nadomestil prejšnjega iz leta 2000 (in kasnejšimi dopolnitvami). Ob izteku mandata, tako da ni bila več programsko zavezujoča, je izšla tudi nova Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v republiki Sloveniji, ki se je medila veliko let. Ne glede na to je ministrstvo namenjalo bistveno več pozornosti športu kot šolstvu.

Opozoriti pa velja na pojav, ki je bil značilen za konec osemdesetih let in je ponovno oživel. V zadnjem času so starši učencev iz Republike Slovenije spet začeli vpisovati svoje otroke v zamejske šole, kar bi lahko pomenilo, da ima šolstvo slovenske manjšine v Italiji in Avstriji višje standarde kot v matični domovini. Pojav bi bilo treba natančneje raziskati in premisliti, vendar je ostal v slovenskem političnem življenju premalo opažen. Vlada Republike Slovenije je pohitela tudi s prilagajanjem direktivi Evropske skupnosti in sprejela predlog zakona o vrednotenju in priznavanju izobraževanja drugih držav, s čimer je spustila iz rok pomembno sredstvo v mednarodnih pogajanjih za enakovre-

3 Iz letnih poročil o delu državnega zbora se vidi usoda zakonov, ki so jih vložili poslanci ali drugi kvalificirani predlagatelji. Zaskrbljujoče malo je bilo sprejetih celo amandmajev poslancev, če odštejemo tiste, ki so jih vložili po naročilu vlade, oziroma predlagatelja, ki lastnega predloga med parlamentarnim postopkom ne sme spreminjati.

den položaj slovenskega šolstva v mednarodnem prostoru. Vse bolj problematično postaja, da se urejanje nekaterih področij vzgoje in izobraževanja vse bolj seli izven ministrstva, pristojnega za to področje, v druge resorje. Vse pomembnejši so npr. vzvodi ministrstva pristojnega za socialna vprašanja, pa tudi ministrstva za pravosodje. Ti organi v svojih predpisih in predlogih zakonskih aktov vgrajujejo rešitve, ki temeljijo na spornih strokovnih izhodiščih, kakršna je npr. permissivna vzgoja. Najdemo jih pod pokrivalom boja proti nasilju, zlorabi otrok, zaščiti otrokovih pravic ipd. Pri tem se marsikdaj prenašajo tuji problemi v naše okolje, ne da bi se kritično premislilo njihovo reševanje v drugačnih razmerah, kjer veljajo drugačna merila, ki izhajajo iz drugačne tradicije.⁴

NAMESTO POVZETKA

Ni naš namen, da bi podali dokončno analizo celovitega razvoja šolstva na primarni in sekundarni ravni. Teh nekaj drobcev iz dveh desetletij v stoletja dolgi zgodovini slovenskega šolstva pa nam vendarle pokaže nekatere paradokse. Prejšnji sistem se je začel izraziteje krhati prav na tem polju, čeprav so družbenopolitične organizacije skrbno bedele nad učitelji in idejno ustreznostjo njihovega početja celo pri takšnih predmetih, kot je fizika. Največje omejitve avtonomije, ozkost in vkleščenost v predpise, katerih izvajanje nadzirajo represivni organi, je slovensko šolstvo dobilo med Drnovškovimi demokratičnimi vladami, ko so radikalno centralizirali slovenski šolski sistem. Učiteljem se de facto ne zaupa več, svoje delo morajo dokumentirati z gorami papirjev, tako da učenje samo postaja postranska stvar. Pomembnejše od uspešne ure je pisna učna priprava in njena obličnost, bolj kot pravičnost vzgojnih ukrepov je pomemben postopek njihove izvedbe. V tem obdobju so se poleg samih šol in poučevanja razmahnile tudi množice paradidaktičnih in kvazipedagoških inštitucij, tako da ustvarjalnost učiteljev kar ponikne v burnem vrenju in bruhanju zamisli, ki imajo prepogosto le en namen – dokazati, kako nujna in koristna je služba, ki jih je skonstruirala. Ni slučajno, da je od približno 77.000 zaposlenih na področju vzgoje in

izobraževanja le kakšnih 45.600 učiteljev, vzgojiteljev in drugih pedagoških praktikov za katedri.⁵ To trditev bi lahko ilustrirali tudi s seznamom nagradencev in zaslug, za katere so prejeli odličja. Takih, ki so trideset in več let učili tako dobro, da so postali zgled za njihove učence osnovnih in srednjih šol, je bolj malo, čeprav je polovica nagrad podeljenih za življenjsko delo. Neprimerno več je uspešnih nosilcev raznih projektov, ravnateljev in vodilnih delavcev, raziskovalcev.

Šolski sistem je torej tudi v samostojni Sloveniji eminentna politična tema, ki pa se zadnja leta razmeroma malo izkorišča med volilno kampanjo. Njegova vidnost postopoma blede. Zgublja družbeno mesto, ki mu pripada. Tudi opredeljevanje izobraževanja kot široko sprejete vrednote pri vrhu lestvice postaja vse bolj redko deklarirana. Pozablja se, da predstavljajo zaposleni na področju vzgoje in izobraževanja kar osem odstotkov delovno aktivnega prebivalstva, s šolstvom pa so pomembno povezani tudi drugi delavci, polnoletni učenci (z volilno pravico) in vsaj vsi njihovi starši, če že ne upoštevamo babic in dedkov. To je znaten del volilnega telesa, ki v veliki meri vsaj deklarativno dojema izobrazbo kot pomembno vrednoto. Zato so gotovo občutljivi za izobrazbeni standard, čeprav same šole in učitelji niso posebno priljubljeni. Gre za paradoks, saj večina meni, da je izobrazba pomembna, vendar šole, šolsko delo, napor pri učenju in učitelji nimajo tako jasne in enopomenske konotacije.

Šolski sistem poznamo vsi, saj ima vsak med nami končanih vsaj nekaj razredov na takšni ali drugačni stopnji izobraževanja in se nam torej zdi, da ga poznamo tako rekoč do obisti iz prve roke. Enako pomembno je, da med nami ni nikogar, ki v šoli ne bi doživel kakšne krivice, ki po letih in desetletjih še vedno peče, zato menimo vsi, da ga je treba nujno spremeniti in izboljšati. Z obstoječim šolskim sistemom menda niso nikjer zadovoljni, razen v Nemčiji, kjer naj bi po lastnem prepričanju imeli vse najboljše, in v Luksemburgu, kjer imajo dovolj denarja za takšen in tolikšen sistem. Upam, da sem pri umeščanju našega izobraževanja med opisane okvire po svojih močeh nekoliko prispe-

4 Primerjaj prispevek *Otrokove pravice?! na siolovem blogu* Polna glava (spletni naslov <http://polnaglava.blog.siol.net/2008/09/26/otrokove-pravice/>) Avtorica piše, kako je oče sinu, ki je v šoli popustil, »zaplenil« računalnika. Sine se je seveda uprl in ker je imel oče že vsega dovolj, ga je malo močnejše prijel in zelo glasno ponovil, kako bo po novem. Sin je kmalu zatem poklical 113, prijavil očetovo nasilništvo in policaji so bili tam "za oka tren". 300 evrov, če nasilnež plača takoj, sicer 600 evrov kazni.

5 Med slovenskimi pedagoškimi delavci 80 odstotkov žensk.